

Розділ II. ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ДО МОВЛЕННЄВО-ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Матеріали розділу присвячені підготовці майбутнього вчителя до організації мовленнєво-творчої діяльності молодших школярів як важливої складової Нової української школи. Автори аналізують технології розвитку словесної творчості, підходи до формування комунікативної компетентності та європейські практики удосконалення англomовного говоріння через театралізовану діяльність. Розділ репрезентує інноваційні методики, що сприяють формуванню комунікативної особистості молодшого школяра.

УДК 37.013.42:373.3:811.161.2

DOI: 10.31652/rympk-2026.ch1.5

Надія Комарівська, кандидатка філологічних наук, доцентка кафедри початкової освіти, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, <https://orcid.org/0000-0002-9538-4048>

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ДО РОЗВИТКУ СЛОВЕСНОЇ ТВОРЧОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У МЕЖАХ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ

Анотація. У статті висвітлено теоретичні засади та практичні аспекти підготовки майбутнього вчителя початкової школи до розвитку словесної творчості молодших школярів. Підкреслено значущість створення в закладі вищої освіти творчого освітнього середовища, що сприяє активізації творчого потенціалу здобувачів і підготовці їх до нових професійних ролей. Акцентовано на тому, що системна та науково обґрунтована мовно-літературна підготовка майбутніх учителів є необхідною умовою їхньої здатності забезпечувати розвиток словесної творчості молодших школярів, підвищувати якість мовної освіти та формувати креативного педагога Нової української школи.

Ключові слова: здобувачі вищої освіти, мовно-літературна освітня галузь, діти молодшого шкільного віку, словесна творчість, уроки української мови та літературного читання.

Сучасна система початкової освіти перебуває на етапі глибоких змін, що зумовлені оновленням Державного стандарту початкової освіти, орієнтованого на формування компетентнісної особистості, здатної до творчого самовираження, критичного мислення та ефективної комунікації. Відповідно до цього актуалізується потреба в підготовці майбутнього вчителя початкової школи як фахівця, здатного не лише передавати знання, а й організовувати діяльність, що сприяє розвитку словесної творчості учнів.

Професійна підготовка майбутнього вчителя початкової школи передбачає оволодіння глибокими знаннями про людину, розвиток комунікативних умінь і компетентностей у сфері міжособистісних взаємин. Її основне призначення полягає у формуванні в учнів художньо-естетичного світосприйняття, здатності до творчого відчуття образності, мелодійності, ритмічності та краси українського слова, вміння бачити й цінувати виразність мовних засобів, що створюють яскраві художні образи.

Розвиток словесної творчості молодших школярів – важливий чинник становлення мовної особистості, формування естетичного смаку, емоційно-ціннісного ставлення до слова, вміння мислити образно й самостійно висловлювати думки. Проте аналіз психолого-педагогічної та методичної літератури свідчить про те, що проблема підготовки майбутніх учителів до організації такої діяльності все ще залишається недостатньо розробленою.

Складність полягає в тому, що традиційна система професійної підготовки педагогів переважно зосереджується на засвоєнні теоретичних знань, тоді як формування практичних умінь і творчих здібностей, необхідних для розвитку словесної творчості учнів, потребує цілеспрямованої методичної підготовки, інтеграції інноваційних технологій навчання, міжпредметних зв'язків і використання засобів мистецтва.

Отже, актуальною науково-практичною проблемою є пошук ефективних шляхів, форм і методів підготовки майбутнього вчителя до розвитку словесної творчості молодших школярів на уроках мовно-літературної освітньої галузі, що сприятиме формуванню креативної, мовно компетентної та духовно розвиненої особистості в умовах сучасного освітнього простору.

Проблема підготовки педагогічних кадрів, розвитку їхніх творчих здібностей, професійних якостей, умінь, стилю мислення та діяльності була й залишається в центрі уваги багатьох відомих педагогів і науковців (Г. Ващенко, О. Савченко, Г. Сковорода, В. Сухомлинський та ін.). У працях дослідників окреслено різні напрями, що розкривають окремі аспекти означеної проблеми. Зокрема, питання професійної підготовки майбутніх учителів розглядають В. Андрущенко, В. Бобрицька, В. Бондар, Г. Васянович, Л. Ващенко, О. Дубасенюк, І. Зязюн, Н. Кузьміна, Н. Лазаренко, С. Мартиненко, Н. Ничкало, В. Огнев'юк, О. Савченко, В. Семиченко, С. Сисоєва, Л. Хомич, Л. Хоружа та ін.

Проблеми дослідження творчої особистості, її потенційних можливостей, здібностей і характерних рис висвітлено в працях О. Набочука, В. Рибалки, С. Шандрука та ін. Питання розвитку художньо-перцептивних здібностей розглядали В. Моляко, І. Розман; формування готовності педагога до творчої діяльності – Н. Павлик, Г. Падалка, О. Рудницька; дослідження ефективних шляхів і методів розвитку творчої особистості в контексті естетико-культурологічної діяльності – Н. Гавриш, О. Жорнова, Г. Клімашевська, Н. Миропольська. Теоретичні засади й педагогічні технології підготовки майбутніх учителів початкової школи розробляли М. Лещенко, О. Комар, О. Плотницька, О. Ростовський та ін.

Останніми роками з'явилися нові дослідження, присвячені підготовці здобувачів як майбутніх фахівців початкової освіти до реалізації різних аспектів педагогічної діяльності: до використання інтерактивних педагогічних технологій (Н. Павленко), до впровадження особистісно зорієнтованого навчання молодших школярів (Ю. Шаповал), педагогічні умови формування готовності майбутнього вчителя до розвитку творчого потенціалу учнів (В. Дмитрієв), до питання

підготовки майбутніх учителів початкових класів до використання інноваційних технологій освітнього процесу (Н. Калюжка), а також до організації творчомовленнєвої діяльності дітей (Н. Гавриш) тощо.

Мета статті – теоретично обґрунтувати та висвітлити зміст і форми підготовки майбутнього вчителя початкової школи до розвитку словесної творчості молодших школярів на уроках мовно-літературної освітньої галузі, визначити структурні компоненти готовності педагога до її формування в учнів.

Глобальні трансформації, що відбуваються в сучасному інформаційному суспільстві, а також нові цивілізаційні виклики, спричинені стрімким розвитком науки й інформаційних технологій, а також масштабність завдань, які постають перед освітньою сферою, потребують якісно нового рівня педагогічної діяльності й оновленого педагогічного мислення.

У Концепції розвитку педагогічної освіти [11] наголошено на пріоритетності впровадження акмеологічних і аксіологічних підходів у процес підготовки педагогічних кадрів, формування в них мотивації до безперервного навчання й саморозвитку протягом усього професійного життя. Реалізація цих стратегій орієнтує педагогічну науку на пошук сучасних моделей, технологій та ефективних шляхів організації професійної підготовки майбутнього фахівця в закладах вищої освіти. Саме на цю ланку освітньої системи покладається завдання формувати фахівця початкової освіти, здатного розвивати в дітей творчі, художньо-мовленнєві компетентності, необхідні для подальшого успішного самореалізованого життя.

Метою підготовки майбутніх учителів до організації творчомовленнєвої діяльності молодших школярів є не лише вдосконалення їхнього власного мовленнєвого розвитку, а й формування здатності стимулювати мовленнєву активність дітей у процесі навчання. Така підготовка спрямована на розвиток словесної творчості в різних комунікативних ситуаціях повсякденного та навчального життя, формування вмінь виражати думки образно, логічно й емоційно.

Важливим аспектом є також набуття здобувачами навичок створення

мовленнєво розвивального середовища в освітньому закладі, що забезпечує умови для розвитку пізнавальної та мовленнєвої ініціативи учнів, підтримує їхню креативність, самовираження та інтерес до українського слова. Підготовка передбачає оволодіння сучасними методиками розвитку мовлення, інтерактивними технологіями навчання, засобами артпедагогіки, театралізації, ігровими та проєктними формами роботи, які сприяють формуванню в школярів ціннісного ставлення до української мови та культури.

Розбудова української державності та сучасні суспільно-політичні виклики зумовили появу нових тенденцій в освіті, орієнтованих на виховання творчої, діяльної, духовно зрілої особистості. В умовах сьогодення, коли Україна відстоює свою незалежність і водночас інтегрується в європейський освітній простір, особливо актуальною стає потреба в громадянах, здатних мислити креативно, діяти відповідально, приймати нестандартні рішення, творити культурні та інтелектуальні цінності. Саме творчі, ініціативні, обдаровані люди стають рушійною силою розвитку науки, культури, економіки, обороноздатності – усіх сфер суспільного життя.

Відродження та зміцнення України значною мірою залежать від рівня творчої активності громадян, а також від умов, які держава та освітні інституції створюють для всебічного розвитку кожної особистості. Як зазначено в Державній національній програмі «Освіта (Україна ХХІ століття)» і в сучасних стратегічних документах освітньої політики, основною метою загальної середньої освіти є формування соціально зрілої, працелюбної, креативної особистості громадянина України, здатного до самореалізації, свідомого вибору життєвого шляху та активної участі у відбудові й розвитку держави.

Поняття «творчість» широко застосовується як у повсякденному житті, так і в наукових дослідженнях. Однак його визначення фахівцями не є однозначним.

У психологічному словнику зазначено, що творчість – це «діяльність людини, спрямована на створення духовних і матеріальних цінностей, образна діяльність, пройнята елементами нового, удосконалення, збагачення, розвитку» [20, с. 315]. Доктор психологічних наук, професор В. Клименко визначає

творчість, як «процес вирішення завдання, стан натхнення людини – спалах її енергетичного потенціалу, який розкриває межу невідомого, виокремлює його частину й перетворює його на відоме» [8, с. 11].

На переконання С. Гончаренка, творчість постає як результативна діяльність людини, у процесі якої створюються принципово нові матеріальні й духовні цінності, що мають суспільну значущість [1, с. 139].

Творчість постає як неповторні, яскраві миттєвості людського життя. Нове знання виступає джерелом внутрішньої енергії, завдяки чому творча особистість майже не відчуває втоми. У науковому дискурсі сформувалися два поширені погляди на природу творчості. Представники першого вважають, що творчий хист є дар – отриманим від природи, від учителя або результатом наполегливої праці самого учня. Прихильники другого підходу стверджують, що творці – це досить вузьке коло людей. У цьому контексті людина розглядається як активна, самобутня та унікальна особистість, зорієнтована на повне розкриття власних здібностей, відкрита до нового досвіду й здатна до усвідомленого, відповідального вибору в різних життєвих ситуаціях.

В. Сухомлинський визначав творчість як «бачення людиною свого внутрішнього світу, передусім свого розуму, свого напруження інтелектуальних сил, свого розуміння і творення краси внаслідок своєї праці, своїх зусиль. Може маленька дитина повторює те, що було вже зроблено, створено іншими людьми, але якщо це діяння – плід її власних розумових зусиль, – вона творець; її розумова діяльність – творчість» [18, с. 177]. В. Сухомлинський веде мову про те, що творчість це не лише відкриття і створення нового в зовнішньому світі, а виявлення нового в собі (власних можливостей) і з'ясування нового в своєму ціннісному ставленні до дійсності.

Аналізуючи дослідження В. Клименка щодо концепції механізму творчості, його структури, функціональних станів, методів психологічної діагностики та норм розвитку, можна виділити такі ключові положення [8, с. 11]:

1. Механізм творчості є у кожної здорової людини і не є виключно елітарним явищем. Він являє собою інтеграцію мислення, емоцій, уяви,

психомоторних реакцій та енергетичного потенціалу, і починає ефективно функціонувати лише за умови розвитку всіх цих компонентів.

2. Творчий механізм не є обмежений віком: він активізується приблизно з шести років і продовжує нарощувати свою потужність протягом усього життя, закладений природою в кожній людині.

3. Механізм творчості перебуває в різних станах активності: може «спати» та пробуджуватися у старшому віці, проявлятися в підлітковому віці або тимчасово знижувати активність через перевтому. Він здатен функціонувати на повну силу, частково, або знаходитися в стані тривалого простою.

4. Основна функція механізму творчості полягає в трансформації дискомфорту на комфорт. Для його активізації необхідно розвивати всі складові механізму. Це визначає напрямки індивідуалізації навчання та виховання: кожна дитина має унікальний внутрішній світ, який стає цінним ресурсом для творчої діяльності. Закріплення та розвиток природних цінностей, закладених від народження, є передумовою прояву творчості.

Отже, творчість передбачає узгодження мети та мотиву, тобто зацікавленість як самим об'єктом, так і процесом діяльності. Аналізуючи різні підходи до визначення поняття «творчість», можна дійти висновку, що це вид діяльності, спрямований на подолання суперечностей, що виникають у процесі роботи. Для її реалізації необхідні як об'єктивні, так і суб'єктивні умови, а кінцевий результат відзначається новизною та оригінальністю.

Таким чином, творчість у науковій літературі розглядається як багатогранне явище, що охоплює продуктивну, емоційну та психічну сфери діяльності людини.

Сутність творчості узагальнено визначається через дві ключові ознаки:

- перетворення явищ, предметів, процесів діяльності або їхніх образів;
- новизна та оригінальність продукту діяльності.

Унаслідок цього в людини формується незалежність мислення, винахідливість, здатність продукувати оригінальні ідеї, динамічність мислення та швидке пристосування до нових умов [7, с. 17].

Залежно від рівня принципової новизни результату дослідники виділяють чотири рівні творчості:

Рис. 1. Рівні творчості

Перший характеризує процес, який породжує принципово новий результат, що може бути новим для всього людства або навіть у космічному масштабі. Прикладами є твори геніальних письменників, художників, композиторів, а також винаходи й відкриття, що радикально змінюють життя людини й суспільства. Такий рівень творчості (абсолютна, об'єктивна новизна продукту) властивий обмеженому колу геніїв і є прерогативою еліти людства.

Другий рівень охоплює продукти творчості, новизна яких значуща для широкого кола людей, наприклад, для певної країни. Деякі винаходи одночасно виникають або з певним інтервалом у різних країнах, проте вони безумовно відносяться до високого рівня творчості.

Третій рівень відзначається новизною продукту для обмеженого кола осіб. Найчастіше це раціоналізаторські рішення, які реалізуються в межах окремого підрозділу підприємства або галузі.

Четвертий рівень стосується творчості, новизна якої є суб'єктивною, значущою лише для самого творця. Попри обмеженість такого рівня, він є важливим, оскільки часто виступає початковим етапом розвитку вищих рівнів творчості, формує базові навички та вміння загальної креативності. Саме цей рівень є предметом педагогічного зацікавлення.

Сучасна освіта спрямована на формування творчої особистості, що передбачає розвиток здібностей учнів, удосконалення способів діяльності, створення умов для самовираження та самовизначення. Це, у свою чергу, закладає основу майбутньої спеціалізації, забезпечує формування наскрізної освіти та враховує перспективи розвитку науки, техніки, економіки та суспільства загалом.

Ураховуючи орієнтацію сучасної освіти на розвиток творчості учнів, співробітники Інституту педагогіки АПН України визначили ключові принципи організації освітнього процесу [13]:

Рис. 1.2. Ключові принципи організації освітнього процесу

Гуманізація передбачає антропоцентристський підхід до особистості, її сутності та місця в природі й суспільстві, переорієнтацію навчання та виховання на розвиток обдарувань, здібностей, інтересів і нахилів дитини.

Єдність загальнолюдського та національного спрямована на формування високої духовної культури особистості. Особлива роль у реалізації цього принципу належить предметам гуманітарно-естетичного циклу, зокрема рідній мові та літературі, оскільки вони сприяють самопізнанню, формуванню почуття власної гідності та громадянської свідомості.

Розвивальний характер навчання орієнтований на саморозвиток особистості. Розвивальне навчання забезпечує зміни в інтелектуальній, емоційно-вольовій та практичній сферах. Положення «навчання веде за собою розвиток» доповнюється принципом: «повноцінний розвиток сприяє ефективному навчанню».

Співробітництво та співтворчість учителя і учня спрямовані на засвоєння всіх складових культури. Співробітництво гармонійно поєднується з індивідуальною творчістю.

Диференціація та індивідуалізація навчання забезпечують повніший розвиток творчих здібностей кожного учня, з урахуванням особливостей його інтелектуальної, емоційно-вольової та практичної сфер, а також фізичного та психічного стану.

Оптимізація освітнього процесу передбачає досягнення кожним учнем максимального рівня розвитку творчих здібностей і обдарованості, підбір найбільш ефективних форм і методів навчання з мінімальними затратами часу.

Творчі здібності є комплексною характеристикою особистості, що включає різні якості та властивості. Питання щодо структури та компонентів творчого потенціалу людини залишається відкритим, проте на сьогодні запропоновано кілька гіпотез, які намагаються пояснити цю проблему.

Психологи вважають, що творчі здібності особистості насамперед зумовлені особливостями її мислення. Американський дослідник Дж. Гілфорд довів, що творчим людям властиве дивергентне мислення, яке становить основу

творчого процесу та є провідним компонентом творчих здібностей. Результатом дії творчої уяви є синтез різноманітних відображень (образів, думок) у цілісну систему. Головною ознакою уяви виступає фантазійність, тобто здатність відображати те, чого ще не існує в реальній діяльності. Енергопотенціал особистості виявляється в її готовності та спроможності діяти, тому його основними показниками є мотиви.

За П. Кравчуком і Е. Торренсом, до показників енергопотенціалу належать: творча самостійність, що виявляється в здатності знаходити нові ідеї; стійка потреба реалізовувати творчі здібності в діяльності; прагнення до самовдосконалення, свідомий розвиток власного творчого потенціалу; риси креативної особистості, які розкриваються в процесі самоактуалізації. О. Савченко доповнює ці показники такими характеристиками розумових здібностей, як уміння переносити знання в нові ситуації, розвинена уява, здатність створювати нові образи та знаходити різноманітні варіанти розв'язання завдань [17].

Л. Чорна виокремлює риси, що свідчать про наявність творчих здібностей у людини: спонтанність, фантазійність, багатоваріантність, хаотичність, гнучкість і оригінальність мислення, інтуїтивне виникнення ідей, використання підсвідомих механізмів у процесі розв'язання проблем, несподіваність і раптовість появи нових думок, а також можливість суперечностей, що виникають унаслідок необґрунтованих припущень [19]. Проблема психології здібностей завжди перебувала в полі зору дослідників і залишається однією з найактуальніших у процесі виховання, адже вона хвилює не лише науковців, а й педагогів та батьків.

Оскільки розвиток творчої особистості неможливий без формування її творчих здібностей, важливим завданням є дослідження структури цих здібностей, особливостей їх становлення та закономірностей розвитку від раннього віку й упродовж усього навчально-виховного процесу. Творчі здібності розглядаються як стійкі індивідуально-психологічні риси особистості, що виступають необхідною внутрішньою умовою успішної діяльності, зокрема

творчої.

На думку американського психолога Е. Фромма, творчі здібності – це здатність особистості дивуватися й пізнавати, вміння знаходити рішення в незвичних ситуаціях, спрямованість на відкриття чогось нового та здатність до глибокого засвоєння власного досвіду [21]. Для формування творчих здібностей дитина повинна накопичувати якомога більше вражень від навколишнього світу, виконуючи різні види діяльності.

У психологічному словнику [20] поняття «творчі здібності» трактують як якості психологічних утворень та процесів, які сприяють виникненню в людини нових, оригінальних, нестандартних ідей і спричиняють творче, художнє перероблення оточуючого світу суб'єктом творчої діяльності.

Т. Равлюк визначає творчі здібності як інтегративну сукупність властивостей особистості, що виявляються в ступені відповідності вимогам певного виду творчої діяльності та забезпечують її результативність [16].

Швидкість і гнучкість мислення, оригінальність, допитливість, акуратність і сміливість є ключовими показниками творчих здібностей. Швидкість мислення визначається кількістю ідей, що генеруються за певний проміжок часу. Гнучкість мислення проявляється в здатності легко й швидко переходити від однієї ідеї до іншої та застосовувати отриману інформацію в різних контекстах. Оригінальність означає уміння продукувати нестандартні, відмінні від загальноприйнятих ідей, а також знаходити несподівані й парадоксальні рішення. Допитливість характеризує відкритість до нового, цікавість і здатність особистості дивуватися. Сміливість полягає в умінні приймати рішення в умовах невизначеності, не боячись власних висновків, та доводити справу до кінця, ризикуючи особистим успіхом або репутацією.

Початковою основою формування здібностей є природні задатки, з якими людина народжується. Водночас спадкові біологічні властивості не визначають безпосередньо рівень чи характер її здібностей. Задатки, що являють собою природжені властивості центральної та периферичної нервової системи, є важливою, проте лише вихідною передумовою розвитку здібностей. Від задатків

до здібностей пролягає шлях особистісного становлення людини. Ці задатки мають поліфункціональний характер і можуть розвиватися в різних напрямках, формуючи різні види здібностей. Визначальним чинником у становленні здібностей виступають не самі задатки, а умови, за яких вони розвиваються та реалізуються.

Відомий український дослідник В. Моляко, який вивчав психологію творчості, виділяє серед складових творчих здібностей такі характеристики: оригінальність у прийнятті рішень, прагнення до нового, наполегливість у досягненні цілей, гнучкість мислення, здатність до самокритики та критичного оцінювання, енергійність, а також міцність і сміливість [14].

Г. Костюк підкреслює, що структурними компонентами творчих здібностей є знання, уміння та навички, що реалізуються в конкретній діяльності [12, с. 387]. О. Савченко, відома дослідниця дитячої творчості, відзначає такі особливості: здатність застосовувати знання в нових ситуаціях, добре розвинена уява, гнучкість мислення, уміння створювати нові образи та здатність знаходити багатоваріантні шляхи розв'язання проблеми [17].

Однією з головних умов ефективності процесу розвитку здібностей до креативного в педагогічних дослідженнях вважається застосування творчих методів навчання (І. Волощук, С. Сисоєва та ін.).

Ефективність процесу розвитку творчої особистості значною мірою зростає за умови дотримання певних психолого-педагогічних чинників, що забезпечують активну пізнавальну та емоційну залученість учнів до творчої діяльності.

По-перше, важливо створити позитивну емоційну атмосферу, де панують довіра, підтримка, доброзичливість і взаємоповага. Такий емоційний фон сприяє розкриттю внутрішнього потенціалу дитини, знижує рівень тривожності та стимулює бажання висловлювати власні ідеї.

По-друге, ефективність роботи підвищується, коли організація творчої діяльності базується на урахуванні інтересів, індивідуальних потреб, здібностей і потенційних можливостей кожного учня. Це дає змогу створити ситуацію

успіху, активізувати внутрішні мотиви та пробудити допитливість.

По-третє, виконання творчих завдань повинно викликати дослідницьку активність, спонукати до пошуку нових рішень, розвивати інтерес до творчості та прагнення досягти результату, відчуття радості відкриття.

Важливим показником творчого ставлення учня до виконання завдань є наявність усвідомленого потягу до творчості – прагнення оволодіти знаннями, уміннями й навичками, необхідними для ефективного творчого пошуку. Усвідомленість у цьому контексті передбачає розуміння особистісної значущості творчості в житті, внутрішню потребу займатися нею та відчувати задоволення від процесу самовираження.

Ще одним важливим показником є спрямованість особистості, яка, як доведено в низці досліджень, виступає мотиваційним ядром та визначає характер поведінки. Її глибина свідчить про рівень сформованості внутрішніх мотивів до творчої діяльності.

Ознакою розвитку творчості в дітей є виражене бажання творити, що проявляється в активних вольових діях, спрямованих на досягнення мети: пошук нестандартних шляхів вирішення проблем, готовність долати труднощі, ініціативність та самостійність у творчому процесі.

Не менш важливим показником є емоційна забарвленість творчого процесу – позитивні переживання під час пошуку рішень, задоволення від результатів, упевненість у власних силах і вміння зберігати позитивний настрій у ситуаціях невдач.

Серед головних чинників, що визначають ефективність керування процесом розвитку творчої особистості, провідне місце займає наявність стійких інтересів до творчої діяльності. Тому педагог має добре розуміти спрямованість і рівень сформованості інтересів учнів, підтримувати їхню динаміку та поступовий розвиток.

Формування глибоких і стійких інтересів до творчості є не лише передумовою, а й рушійною силою розвитку творчої особистості. Інтерес, як зазначають науковці, створює підвищену чутливість до впливів, що стимулюють

творчий процес. Він викликає позитивне ставлення до пізнання, сприяє засвоєнню нового досвіду та формує внутрішню мотивацію до саморозвитку.

Спочатку інтерес може мати ситуативний, епізодичний характер, але за сприятливих педагогічних умов і системної підтримки він переростає в стійкий інтерес, що зумовлює подальше становлення творчої спрямованості особистості. У процесі перетворення ситуативного інтересу в особистісний емоційно-пізнавальне ставлення перетворюється в емоційно-пізнавальну спрямованість, тобто психологічну природу інтересу складає нерозривний комплекс важливих для особистості процесів (інтелектуальних, емоційних та вольових).

Основними критеріями при визначенні дієвості інтересу саме до творчої діяльності є:

Рис. 1.3. Основні критерії при визначенні дієвості інтересу до творчої діяльності

Іншою важливою складовою, яка сприяє розвитку творчої особистості, є наявність мотивації щодо досягнення успіху в процесі творчого розв'язання будь-яких проблем. Саме мотивація досягнень є однією з важливих складових, від якої залежить ефективність поведінки індивіда.

Таким чином, у процесі залучення молодших школярів до творчої діяльності значну увагу слід зосередити на розвитку усвідомленого спонукання їх помислів та дій до творчості, потягів та бажань оволодіти вміннями та знаннями, які визначають творчий пошук, нестандартне мислення, оригінальність тощо.

Сучасна педагогічна наука розглядає здатність до творчості як одну з родових ознак людини, поряд із мисленням, мовленням, працею та духовністю. Розвиток творчих здібностей дітей має бути одним із ключових напрямів діяльності сучасної школи, адже саме творчість забезпечує самореалізацію особистості та її духовне зростання. Варто пам'ятати, що творчі здібності не є окремим видом здібностей, вони властиві будь-якій діяльності людини. Творчість – це не лише вищий рівень виконання певної діяльності, а й здатність до її оновлення, перетворення та розвитку.

З педагогічного погляду, процес навчання неможливий без елементів творчості, оскільки саме вона виступає умовою ефективного засвоєння нового виду діяльності. При цьому здібності особистості виявляються найповніше лише в тих видах діяльності, які потребують їхнього активного розвитку.

Творча діяльність завжди має результат – створення оригінальних і суспільно значущих продуктів, які можуть бути важливими як для мікросоціуму (класу, групи), так і для ширшого суспільного середовища. Проте не менш важливим є сам процес творчості, адже саме він сприяє формуванню творчих якостей особистості – ініціативності, самостійності, гнучкості мислення, відповідальності за власні рішення.

Отже, здібності є не стільки природним даром, скільки результатом виховання і педагогічного впливу. Їхній розвиток безпосередньо залежить від умов, методів і прийомів формування необхідних знань, умінь і навичок.

Важливою передумовою становлення творчих здібностей виступають стійкі спеціальні інтереси, тобто зацікавлення змістом певної сфери діяльності, яке з часом переростає в схильність до професійної реалізації. Саме завдяки таким інтересам дитина починає сприймати творчу діяльність не лише як навчальну потребу, а як особистісну цінність і спосіб самовираження.

Високий рівень розвитку здібностей людини в психології та педагогіці прийнято називати талантом. Талант – це система взаємопов'язаних здібностей, яка забезпечує можливість успішно, самостійно та оригінально виконувати складну діяльність, створюючи при цьому нові, суспільно значущі результати.

Отже, талант проявляється в здатності особистості не лише ефективно діяти в певній сфері, а й вносити в неї щось нове, неповторне, авторське.

Пробудження й розвиток таланту мають соціальну природу, адже вони значною мірою залежать від потреб і цінностей суспільства, рівня його культури, освіти та можливостей для самореалізації. Саме соціальне середовище створює умови для розкриття творчого потенціалу, формування мотивації до вдосконалення, визначає напрям і характер розвитку обдарованої особистості.

Структура таланту визначається змістом діяльності, її цілями, а також результатами, які досягає людина. Вона включає не лише високий рівень загальних та спеціальних здібностей, а й риси характеру – наполегливість, працелюбність, самодисципліну, емоційну стійкість, уміння долати труднощі.

Зазначимо, що талант не є вродженою константою – він формується в процесі активної діяльності, навчання, спілкування та виховання. Відтак завдання педагога полягає в тому, щоб своєчасно виявити задатки, створити умови для їх реалізації й перетворення на стійкі здібності, а згодом – на талант, який стає основою для самореалізації й творчого зростання особистості.

Поняття «словесна творчість молодших школярів» охоплює процеси й результати творчої діяльності дітей у сфері мовлення, письма та словесного самовираження. Словесна творчість – це здатність дитини продукувати оригінальні тексти, ідеї, висловлювання, використовуючи мову як інструмент мислення та самовираження. Вона включає не лише відтворення готових знань, а й створення нового змісту: оповідань, описів, казок, загадок, віршів, діалогів тощо.

До компонентів словесної творчості молодших школярів віднесемо:

Рис. 1.4. Компоненти словесної творчості молодших школярів

Підготовка учнів до творчої діяльності передбачає формування в них не лише відповідних умінь, а й таких особистісних рис, як оригінальність мислення, критичність, гнучкість розуму та розвинена уява. З огляду на це педагог має створювати умови, у яких взаємодія будується не лише за моделлю «учитель навчає», а й «дитина навчає вчителя», адже саме в такому процесі школяр здатний розв'язувати творчі завдання.

Учителю важливо добирати доступні форми найпростіших вправ, поступово ускладнюючи їх. Діти не повинні звикати отримувати від учителя «готові» відповіді, адже навчання має ґрунтуватися на співтворчості вчителя й учня. У центрі навчання творчості перебуває саме оволодіння способами творчого розв'язання завдань. Прикладом такого навчання може бути організація спеціальних тренувань, спрямованих на розв'язання максимально можливої кількості різнорідних завдань, уміння самостійно їх формулювати, відкривати нову інформацію та модифікувати її. Важливо забезпечити всебічну підтримку учнів у реалізації їхніх творчих і духовних можливостей.

Формування творчого мислення відбувається під час виконання продуктивних завдань і охоплює такі етапи:

- 1) мотивація;
- 2) діагностика;
- 3) усвідомлення;
- 4) застосування;
- 5) практика;
- 6) узагальнення;
- 7) перенесення умінь у нові ситуації;
- 8) накопичення досвіду творчої діяльності.

Ключове значення в розвитку творчих здібностей молодших школярів мають саме творчі методи навчання, вибір яких визначається віковими особливостями учнів, рівнем їх розвитку, інтересами, специфікою навчального матеріалу, професійною майстерністю вчителя, здібностями дітей та їх досвідом креативної діяльності.

Найефективнішими для формування творчої особистості є ігрові, евристичні, проблемні, дослідницькі та конструкторські методи і форми роботи. У початковій школі особливо доречними є ігрові методи, адже саме гра, зокрема сюжетно-рольова або творча, як її трактують науковці, – сприяє розвитку таких необхідних для творчості умінь, як моделювання, порівняння, узагальнення, конкретизація, уміння аргументувати, прогнозувати, а також формує «проблемні» навички: бачити проблему, ставити її та знаходити розв'язання.

Окрім того, гра забезпечує внутрішню свободу дитини, без якої творчість неможлива. Саме в грі виникають важливі психологічні новоутворення – уява та символічна функція свідомості, що дозволяє переносити властивості одних предметів на інші, створюючи основу для творчої діяльності.

Задовольняючи природну потребу в активності, у процесі гри діти здобувають в уяві те, що недоступне в реальному житті. У пориві зацікавлення вони навіть не помічають, що навчаються та розвивають фантазію. Водночас у школярів формується вміння усвідомлювати та узагальнювати власні переживання, що надалі забезпечує створення навичок їх культурного вираження.

Творчість ґрунтується на узгодженості мотиву й мети, тобто на щирій зацікавленості діяльністю та її результатом. Досягти цього майже неможливо без упровадження ігрових методів у навчальний процес. Варто пам'ятати: коли людина виконує роботу із захопленням, вона постійно вдосконалює її, втілюючи нові ідеї, що виникають у ході діяльності. У результаті новий продукт зазвичай значно перевершує первісний задум. У такому випадку можна стверджувати, що діяльність розвивалася з ініціативи самої особистості (фактично відбувався її саморозвиток), а це і є сутність творчості.

Отже, творчі здібності – це вміння дивуватися та пізнавати нове, здатність знаходити рішення в нестандартних ситуаціях, прагнення до відкриттів й уміння глибоко осмислювати власний досвід.

Також зазначимо, що до структури поняття «творчі здібності» науковці відносять такі компоненти, які, на нашу думку, відображають критерії їх сформованості:

Таблиця 1

Компоненти, які відображають критерії їх сформованості

Мотиваційно-особистісний компонент	визначає ціннісне ставлення та позитивну спрямованість учня на творчу діяльність: потребу в самовираженні й самореалізації, стійкий інтерес до рефлексивної діяльності творчого характеру (як процесу, так і результату). Він охоплює емоційно насичений інтерес до творчості, рівень самостійності у виконанні завдань відкритого типу (В. Моляко), високу мотивацію до особистісних і навчально-творчих досягнень. До цього компонента належать риси творчої особистості, важливі для мистецької діяльності (емоційна чутливість, багатство переживань, сила
---	--

	емоційних реакцій, вразливість, здатність до суб'єктивних емоційно-естетичних оцінок і проявів емпатії)
Когнітивний (інформаційно- евристичний) компонент	охоплює спеціальні знання з різних видів мистецтва (літератури, музики, театру, живопису), а також знання про індивідуальні механізми сприймання, запам'ятовування, художнє мислення й способи суб'єктивної реалізації творчих завдань. До його змісту входять відомості про творчість, види творчої діяльності (способи, методи й форми), особливості творчих здібностей молодших школярів. Когнітивний компонент характеризує здатність створювати й трансформувати художні образи, знаходити оригінальні й нестандартні рішення, а також уміння рефлексувати власну творчу діяльність
Діяльнісно- поведінковий компонент	включає систему спеціальних умінь, що проявляються через загальну вербальну активність як важливу умову художньої виразності, естетичні почуття, уміння імпровізувати й творчо взаємодіяти. Він відображає здатність молодших школярів до безпосереднього самовираження у творчих завданнях, що дає змогу продуктивно здійснювати творчу діяльність і демонструвати творчі здібності в мовленнєвій практиці.

Майбутній учитель має вирізнятися широкою обізнаністю в різних видах мистецтва, бути естетично зрілою особистістю з тонким художнім смаком і

зацікавленням в словесній творчості, володіти літературознавчими й мистецтвознавчими знаннями, а також сучасними дієвими методами організації творчо-мовленнєвої діяльності дітей на різних етапах їхнього шкільного розвитку.

Як зазначає Н. Гавриш, підготовка здобувачів до роботи як майбутніх педагогів в аспекті організації творчо-мовленнєвої діяльності охоплює три рівні [2].

Перший рівень – практичний. У процесі навчання у ЗВО майбутні фахівці мають опанувати практичні вміння й навички, що забезпечують залучення дітей до роботи з книжкою та художнім текстом, а також до відтворення змісту відомих творів у різних видах діяльності.

Другий рівень – теоретичний. Здобувачі педагогічних спеціальностей повинні доповнити практичні навички ґрунтовними теоретичними знаннями – як із теорії творчо-мовленнєвої діяльності, так і з методики її організації з урахуванням вікових особливостей дітей.

Зокрема, здобувачі вищої освіти мають:

- знати основні принципи добору художніх творів для дітей та принципи ознайомлення здобувачів освіти з художніми текстами;
- бути обізнаними з джерелами художнього читання для дітей;
- володіти варіативними методиками організації творчо-мовленнєвої діяльності та інших видів діяльності в початковій школі, пов'язаних із використанням художніх текстів різних жанрів;
- уміти визначати, аналізувати й оцінювати результати педагогічного впливу на дітей у процесі творчо-мовленнєвої активності.

Третій рівень – рефлексивний. Він передбачає здатність майбутнього вчителя застосовувати отримані знання, уміння й навички під час реалізації творчо-мовленнєвої діяльності молодших школярів у реальному освітньому процесі.

Сучасна система вищої педагогічної освіти України функціонує як багаторівнева, забезпечуючи послідовну професійну підготовку майбутніх

учителів до організації художньо-мовленнєвої діяльності молодших школярів. Підготовка бакалаврів і магістрів у педагогічних університетах здійснюється в межах двоциклової структури «бакалавр – магістр», що визначає перспективний напрям розвитку вищої школи.

Рівень підготовки здобувачів значною мірою залежить від професійно-творчої й особистісної спрямованості навчальних дисциплін професійної підготовки. За час навчання здобувачі опановують переважно дисципліни гуманітарної та фундаментальної підготовки, беруть участь у навчально-пошукових і педагогічних практиках, виконують курсові роботи із педагогіки та окремих методик початкової освіти. Близько половини навчального часу відводиться на самостійну роботу здобувача.

Підготовка майбутніх учителів початкових класів до організації творчо-мовленнєвої діяльності триває протягом усього періоду їхнього навчання й забезпечується через опанування психологічних, педагогічних та методичних дисциплін, а також завдяки участі в різних видах педагогічної практики. Зокрема, вивчення загальної та педагогічної психології за програмами вищої школи спрямоване на формування в майбутніх фахівців початкової освіти психологічної компетентності, що охоплює уміння досліджувати й спостерігати прояви психічних процесів у молодших школярів, здійснювати психологічний аналіз їхніх здібностей і рівня творчого потенціалу тощо.

Мовно-літературознавчі дисципліни, які входять до циклу професійної науково-предметної підготовки, становлять базову систему знань і вмінь, необхідних для подальшої педагогічної роботи. Блок українознавчих дисциплін у ЗВО виконує роль коригуючої міждисциплінарної ланки, адже знайомить здобувачів із закономірностями розвитку матеріальної та духовної культури українського народу й, виступаючи як методологія та філософія сучасної освіти, слугує важливим засобом формування почуття національної гордості за історію, культуру, мову, наукові та освітні надбання.

Для визначення реального рівня сформованості фахової готовності здобувачів до організації художньо-мовленнєвої діяльності молодших школярів

нами було проаналізовано навчальні плани підготовки бакалаврів спеціальності АЗ Початкова освіта денної форми навчання, затверджені у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського у 2025 році, а також навчальні програми гуманітарних, професійних і практичних дисциплін.

Підготовка майбутніх педагогів до організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей, на думку фахівців початкової освіти, передбачає забезпеченість й у теоретико-методологічному напрямку (дисципліни «Філософія», «Загальна та вікова психологія», «Педагогічна психологія» тощо), й у методичному (дисципліни «Методика формування компетентності в мовно-літературній освітній галузі», «Дитяча література з виразним читанням», «Теорія і методика навчання мистецької освітньої галузі», «Мовно-літературна підготовка вчителя початкової школи», «Основи культури мовлення») та корекційному напрямках («Спеціальна методика навчання мови та розвитку мовлення дітей»).

Аналізуючи початковий план за освітньою програмою «Початкова освіта. Англійська мова в початковій школі» нами виявлено, що центральне місце в підсистемі навчально-пізнавальної готовності майбутнього вчителя початкових класів до організації художньо-мовленнєвої діяльності молодших школярів займає психолого-педагогічна підготовка. Систему педагогічних наук, що готують до художньо-мовленнєвої діяльності у вищому навчальному закладі, складають такі дисципліни: «Загальна педагогіка», «Теорія навчання у початковій школі», «Основи наукових досліджень», «Теорія і методика виховання у початковій школі».

Досвід показує, що сучасна початкова школа потребує педагога, який упевнено володіє навичками саморегуляції та самопрезентації, уміє ефективно взаємодіяти як вербально, так і невербально, а також демонструє майстерність і артистизм під час організації різних ігор та театралізованих дійств. У зв'язку з цим особливої значущості набувають вправи й завдання, спрямовані на розвиток педагогічних здібностей, уміння працювати з виразним та емоційним словом, удосконалення педагогічної техніки; тренінги активності та партнерського

спілкування, рольові й ділові ігри, методичні презентації, моделювання педагогічних ситуацій, перегляд відеофрагментів із професійної практики тощо.

Розвиткові дослідницької компетентності, креативного мислення, а також формуванню вмінь планувати та здійснювати експериментальну діяльність сприяє курс «Основи науково-педагогічних досліджень». Саме під час цих занять майбутній учитель-дослідник опановує методологію й методи наукового пошуку, засвоює культуру наукового читання, ознайомлюється з факторами, що підвищують результативність аналітико-критичного опрацювання тексту (зокрема, особливостями постановки питань, укладання коментарів, підготовки рецензій), а також дізнається про способи збереження матеріалів на електронних носіях та можливості інформаційного обміну. Доцільним було б доповнити зміст цієї дисципліни темами, присвяченими характеристиці філологічних онлайн-ресурсів та напрямам їх використання в умовах дистанційного навчання.

Психологічні дисципліни мають на меті підвищення загальної та психологічної культури, формування цілісного бачення психологічних особливостей особистості, створення умов для максимально повного прояву її потенціалу в спілкуванні та діяльності, а також сприяння розвитку творчих здібностей, інтересів і нахилів. Узгодженість курсів педагогіки й психології та їх ефективний зв'язок із філологічними й методичними дисциплінами забезпечують міцну теоретичну основу фахової підготовки.

Для ефективної організації мовно-літературної діяльності молодших школярів та розвитку їхнього словесно-творчого потенціалу визначальними є формування мовної, літературознавчої, комунікативної компетентностей. Дисципліна «Мовно-літературна підготовка вчителя початкової школи» забезпечує можливості для підготовки здобувачів факультету дошкільної і початкової освіти імені Валентини Волошиної як майбутніх педагогів до методичного керівництва практичною діяльністю в початковій школі з питань формування мовно-літературної особистості дитини.

Головне завдання навчальної дисципліни: створення умов для повноцінної реалізації та самореалізації потенційних професійних можливостей здобувачів;

усвідомлення практичної значущості теоретичних знань для творчої педагогічної діяльності вчителя; озброєння здобувачів теоретико-методологічними знаннями щодо організації роботи з вивчення мовно-літературної освітньої галузі в сучасній початковій школі; формування готовності в здобувачів до творчої активності в професійній діяльності.

Опанування змісту дисципліни «Мовно-літературна підготовка вчителя початкової школи» сприяє глибокому усвідомленню структури й закономірностей української мови, розумінню художньої специфіки літературних творів та закономірностей їх сприймання дітьми молодшого шкільного віку. Завдяки цьому майбутній педагог набуває здатності добирати й інтерпретувати тексти відповідно до вікових потреб та емоційно-ціннісної сфери учнів, моделювати навчальні ситуації, що стимулюють творче мовлення.

По-друге, формує в майбутніх учителів уміння проєктувати та реалізовувати методику розвитку словесної творчості школярів: створювати умови для виникнення мовленнєвої ініціативи, варіювати види творчих завдань (словесні ігри, описові та сюжетні висловлення, перетворення текстів, творче продовження чи завершення історій), застосовувати інтерактивні прийоми й артпедагогічні техніки, що забезпечують розвиток уяви, мовної гнучкості та емоційної виразності учнів.

По-третє, вивчення курсу «Мовно-літературна підготовка вчителя початкової школи» сприяє становленню творчої професійної позиції майбутнього вчителя. Він оволодіває технологіями створення власних методичних розробок, конспектів уроків, літературних і мовленнєвих вправ, що стимулюють креативність як педагога, так і дітей. Важливо, що дисципліна не лише озброює знаннями, а й формує естетичний смак, мовну культуру, комунікативну відкритість і педагогічний артистизм – ті якості, які визначають здатність учителя надихати учнів на творчість.

У процесі вивчення навчальної дисципліни застосовуються такі методи навчання, як лекції, дискусії, ігрове моделювання, мікрОВикладання, дослідницькі завдання, поточний контроль та методи контролю – усне та

письмове опитування: відповіді на запитання, завдання тестового контролю, письмові контрольні роботи, самостійні творчі роботи здобувачів. Вивчення дисципліни для здобувачів спеціальності «Початкова освіта» сприяє підвищенню рівня готовності майбутніх учителів початкової школи до організації творчомовленнєвої діяльності молодших школярів на інтегративній основі, з ширшим залученням театральної та образотворчої діяльності на уроках української мови та літературного читання.

Для з'ясування рівня сформованості готовності здобувачів до організації творчомовленнєвої діяльності молодших школярів нами було проведено анкетування 45 здобувачів четвертого курсу спеціальності 013 «Початкова освіта» Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Анкета була спрямована на виявлення когнітивного, мотиваційного та діяльнісного компонентів готовності майбутніх учителів до реалізації художньо-мовленнєвої діяльності дітей.

Зміст *мотиваційного* компонента включає вивчення зацікавленості й позитивного ставлення здобувачів до педагогічної діяльності, усвідомлення ними необхідності оволодіння певним обсягом знань й умінь для продуктивної педагогічної діяльності в соціальному середовищі (потреба в наданні педагогічної підтримки школярам; спрямованість на встановлення позиції співробітництва з дітьми; орієнтація на потреби та внутрішні можливості дитини).

Когнітивний компонент передбачає володіння базовими психолого-педагогічними та літературознавчими знаннями; знаннями про методи та форми педагогічної підтримки дітей молодшого шкільного віку; міцність і гнучкість засвоєння знань про елементарну мовну освіту.

Діяльнісний компонент готовності передбачає вироблення умінь здійснювати діагностику творчого розвитку дитини; добирати ефективні методи та прийоми для збагачення здібностей учнів; доцільність реалізації дій із надання педагогічної підтримки.

Проаналізуємо результати проведеного нами анкетування здобувачів.

Першим запитанням було *«Чи вважаєте Ви, що питання організації художньо-мовленнєвої діяльності учнів початкової школи є актуальним у системі сучасної освіти? Поясніть свою думку»*. Серед опитаних лише 12 респондентів (27%) надали чітку та аргументовану відповідь. Ще 17 учасників (31%) частково погодилися з твердженням, однак не змогли сформулювати розгорнуте пояснення. Натомість 16 опитаних (36%) взагалі не змогли аргументувати свою думку.

Отже, більшість здобувачів усе ж схиляються до думки, що питання організації художньо-мовленнєвої (творчо-мовленнєвої) діяльності молодших школярів є важливим і затребуваним у сучасній освітній системі. Водночас значна частина респондентів демонструє невпевненість або недостатню обізнаність у цьому питанні, що може свідчити про потребу в глибшому опрацюванні теоретичних засад і практичних підходів до розвитку мовленнєвої творчості дітей.

Зазначимо, що така невизначеність респондентів може бути зумовлена незначним досвідом роботи з учнями, недостатнім розумінням змісту художньо-мовленнєвої діяльності, або ж недостатньою увагою до цієї проблематики в процесі професійної підготовки майбутніх учителів. Це підкреслює необхідність розширення практичних занять і впровадження курсів, спрямованих на формування в здобувачів вищої освіти вмінь організовувати різні види творчої мовленнєвої активності в початковій школі.

На друге запитання *«Дайте визначення понять «творчість», «художньо-мовленнєва діяльність»*, точне визначення змогли написати 17 (31%) здобувачів, поверхово – 18 (40%) здобувачів, 5 (11%) не змогли дати визначення. Найбільш змістовними й точними ми вважаємо такі формулювання: художньо-мовленнєва діяльність – це особливий вид діяльності дітей, у якому поєднуються літературні, музичні, хореографічні, художні й образотворчі способи виявлення мовленнєвих навичок, умінь і загальної мовленнєвої культури учнів; комплекс дій, пов'язаних зі сприйманням, інтерпретацією, виконанням і творчим відтворенням літературних творів, що супроводжується образним, виразним мовленням та

різними формами словесної творчості. Художньо-мовленнєва діяльність забезпечує не лише розвиток мовленнєвих умінь, а й формує емоційну чутливість, художнє мислення, естетичний смак і здатність школярів до творчої самореалізації. Саме завдяки такій діяльності діти вчаться глибше відчувати зміст твору, передавати інтонаційні нюанси та створювати власні художні образи, що робить навчання більш захопливим і результативним.

Наступним запитанням було *«З якими видами художньо-мовленнєвої діяльності можна інтегрувати літературно-мовленнєву діяльність дітей?»* На це запитання правильно відповіли 18 (40%) здобувачів, не зовсім точно 15 (33%), не відповіли 12 (27%). Здобувачі вищої освіти спеціальності 013 «Початкова освіта» відзначають значний потенціал поєднання літературно-мовленнєвої діяльності з елементами театрального мистецтва, образотворчого мистецтва та музики. На їхню думку, інтеграція цих напрямів сприяє розвитку емоційної чутливості, творчого мислення та комунікативних умінь молодших школярів, робить освітній процес більш динамічним, привабливим і результативним. Вони наголошують, що саме взаємодія різних видів мистецької діяльності допомагає створювати цілісний освітній простір, у якому дитина може виявляти свої здібності комплексно та гармонійно. Здобувачі вищої освіти спеціальності 013 «Початкова освіта» вбачають можливість інтеграції літературно-мовленнєвої діяльності з театральною, образотворчою та музичною діяльністю.

У межах анкетування респонденти висловили свої міркування щодо того, *які інтерактивні методи доцільно застосовувати під час сприймання, розуміння та відтворення змісту художніх творів дітьми в різних видах ігор і театралізованих дійств.* Отримані відповіді виявили досить широкий спектр педагогічних підходів, що відображає прагнення майбутніх фахівців початкової освіти зробити художньо-мовленнєву діяльність молодших школярів змістовнішою, емоційно насиченою та творчо спрямованою.

Найчастіше здобувачі відзначали такі інтерактивні методи:

– рольові та сюжетно-рольові ігри, які сприяють глибшому проживанню змісту твору, розвитку акторських здібностей та емоційного інтелекту дітей;

– метод інсценізації та драматизації, що дозволяє школярам перевтілюватися в персонажів, краще розуміти їх мотиви, характери та події твору;

– «Мікрофон», «Мозковий штурм», дискусійні методи, за допомогою яких діти навчаються висловлювати власні думки про зміст прочитаного, шукати оригінальні інтерпретації й працювати в колективі;

– ігрове моделювання ситуацій (сценічних або життєвих), що допомагає сформуванню вміння переносити художні образи в реальні або уявні ситуації.

– методи творчої інтерпретації – створення альтернативних кінцівок, складання власних реплік персонажів, добір музичного чи зображального супроводу до інсценізацій;

– технології «Асоціативний куш», «Кубування», «Кола Вена», які респонденти називали ефективними для розвитку критичного мислення, вміння аналізувати та узагальнювати зміст твору;

– інтерактивні театральні вправи та ігрові етюди, що активізують емоційно-рухову сферу дітей та роблять процес відтворення художнього тексту динамічним і захопливим.

Переважна більшість опитаних підкреслила, що використання таких методів робить художньо-мовленнєву діяльність більш захопливою, сприяє розвитку уяви, творчості, комунікативних умінь і позитивного ставлення до мистецького досвіду. Респонденти також відзначили, що інтерактивні технології забезпечують індивідуалізацію навчання, дають змогу врахувати вікові можливості дітей та стимулюють їх емоційно-ціннісне ставлення до художніх творів.

Отже, результати анкетування свідчать, що в цілому, здобувачі розуміють, які методи доцільно використовувати в процесі опрацювання з дітьми художніх творів.

На запитання *«Чи вважаєте Ви себе готовим до здійснення означеного напрямку роботи з дітьми?»* високий рівень готовності до розвитку словесної творчості молодших школярів виявили 13 (29%), середній рівень – 21 (47%), не

готовими – 11 (24%).

Ще одним питанням анкети було: *«У чому бачите можливість удосконалення Вашої майстерності в процесі організації творчої словесної діяльності дітей?»* Близько 51 % опитаних бачать можливість удосконалення майстерності в читанні літературних творів, проведенні майстер-класів з цього напрямку тощо, 17 (39 %) здобувачів вважають, що необхідно набути практичний досвід під час педагогічних практик, щоб удосконалити свою майстерність щодо організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей, 5 опитаних (10 %) не відповіли на запитання.

Отже, за результатами проведення анкетування виявлено, що більшість опитаних майбутніх учителів мають середній рівень готовності до реалізації художньо-мовленнєвої діяльності дітей. З метою підвищення якості професійної підготовки вчителів початкових класів щодо розвитку творчого потенціалу вихованців ми пропонуємо такі рекомендації:

1. Забезпечувати системне ознайомлення здобувачів із теоретичними поглядами провідних зарубіжних і вітчизняних педагогів та психологів, які досліджували механізми формування й розвитку творчих здібностей дітей молодшого шкільного віку. Це сприятиме формуванню цілісного бачення проблеми та розумінню сучасних наукових підходів.

2. Організовувати практичні та лабораторні заняття психолого-педагогічного й методичного спрямування так, щоб здобувачі вищої освіти набували реальних умінь діагностувати індивідуальні особливості дітей, визначати рівень їхніх творчих нахилів та на цій основі добирати або самостійно розробляти індивідуальні програми розвитку для учнів початкової школи. Важливо також навчати здобувачів вищої освіти ефективно інтегрувати ці програми в практику сучасного уроку.

3. Передбачати регулярне виконання творчих завдань у межах педагогічної практики, завдяки яким здобувачі зможуть апробувати власні методичні напрацювання щодо стимулювання творчості школярів. Це можуть бути проведення творчих вправ, міні-проектів, ігор, театралізованих вистав

тощо.

4. Постійно оновлювати арсенал активних методів навчання, удосконалювати форми проведення практичних і лабораторних занять, орієнтуючись на інноваційні педагогічні технології. Варто ширше застосовувати інтерактивні методи, проєктну діяльність, елементи тренінгової роботи, цифрові інструменти для розвитку креативності та комунікативних умінь майбутніх учителів.

5. Залучати здобувачів вищої освіти до участі у творчих майстернях, воркшопах, конкурсах педагогічної майстерності; організовувати співпрацю з учителями-практиками, які мають досвід розвитку творчих здібностей дітей; формувати в здобувачів уміння рефлексувати власну діяльність і аналізувати її ефективність щодо розвитку творчості учнів.

Така робота сприятиме формуванню в майбутніх педагогів глибокого розуміння сутності творчого розвитку та готовності реалізовувати інноваційні ідеї в професійній діяльності.

На основі теоретичного аналізу науково-методичної літератури нами було виокремлено наступні педагогічні умови, які б сприяли підвищенню рівня готовності майбутніх учителів початкових класів до реалізації художньо-мовленнєвої діяльності дітей:

1. Інтеграція теоретичної та практичної підготовки. Ефективність професійної підготовки значною мірою залежить від поєднання фундаментальних психолого-педагогічних, лінгводидактичних знань з реальним досвідом організації словесно-творчої діяльності учнів. Інтеграція передбачає логічну єдність лекційних курсів, практичних занять, педагогічної практики, самостійної роботи здобувачів. Такий підхід забезпечує глибоке розуміння закономірностей мовленнєвого розвитку дитини та формує здатність застосовувати теоретичні положення в конкретних педагогічних ситуаціях. Здобувачі вищої освіти не лише засвоюють зміст мовно-літературної освіти, а й набувають уміння добирати творчі вправи, моделювати міні-уроки, аналізувати успішність художньо-мовленнєвої діяльності молодших школярів. Узгодженість

та цілісність підготовки сприяють формуванню професійної рефлексії, готовності до інноваційних рішень та творчого підходу в роботі з дітьми.

2. *Використання інноваційних освітніх технологій.* Використання сучасних педагогічних технологій забезпечує активізацію пізнавальної діяльності здобувачів і стимулює їхню власну словесну творчість, що є необхідною умовою формування професійної майстерності. До таких технологій належать інтерактивні методи, технології розвитку критичного та креативного мислення, проєктне та ігрове навчання, елементи драматизації, сторітелінгу, медіаосвіти. Використання цифрових платформ для створення мультимедійних продуктів, візуалізація художніх образів, робота з подкастами чи озвучування текстів сприяють глибшому зануренню в мовно-літературну діяльність і готують майбутніх педагогів до роботи з дітьми покоління цифрової культури. Інноваційні технології допомагають майбутнім учителям опановувати нові способи формування словесної творчості та підвищують ефективність їхньої професійної підготовки.

3. *Створення творчого освітнього середовища.* Творче освітнє середовище в закладі вищої освіти є простором, де здобувачі мають можливість експериментувати з різними жанрами, стилями та формами художньо-мовленнєвої діяльності, вільно висловлювати й розвивати власні ідеї. Таке середовище формується завдяки атмосфері психологічної підтримки, партнерській взаємодії «викладач – здобувач», варіативності навчальних завдань та можливості самостійного вибору тем, видів творчих робіт, способів їх представлення. Важливо, щоб освітній простір був забезпечений зразками дитячої творчості, методичними матеріалами, мультимедійними ресурсами, що сприяють творчому пошуку. Саме в такому середовищі формується позитивна мотивація до творчої педагогічної діяльності, розвиваються креативність, мовленнєва ініціативність, педагогічна уява, що безпосередньо впливає на готовність майбутнього вчителя розвивати словесну творчість молодших школярів.

Отже, на вчителя початкової школи покладена відповідальна місія – увести

дітей у світ людської культури, створити необхідні умови для всебічного гармонійного розвитку учнів, забезпечити успішність складного процесу формування особистості в початковій школі, сприяти розкриттю творчих нахилів і здібностей наймолодших громадян України. Майбутній педагог має збагачуватися власним культурно-естетичним досвідом, виявляти активність, прагнути до творчого самовираження. Отже, фахова підготовка майбутнього фахівця мусить сприяти творенню здобувачем самого себе. Лише при усвідомленому комплексному поєднанні реалізації мотиваційного, когнітивного й діяльнісного компонентів професійна підготовка майбутніх фахівців буде повноцінною, а педагогічна діяльність випускників закладу вищої освіти в початковій школі – продуктивною.

Список використаних джерел:

1. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.
2. Гавриш І. В. Теоретико-методологічні основи формування готовності майбутніх учителів до інноваційної діяльності: дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Харків, 2006. 572 с.
3. Дабіжа Л., Комарівська Н., Любчак Л. Інтегровані уроки читання та мистецтва як засіб розвитку творчих здібностей молодших школярів. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Педагогіка і психологія*: Збірник наукових праць. Вип. 66. 2021. С. 7-12.
4. Дмитрієв, В. Педагогічні умови формування готовності майбутнього вчителя до розвитку творчого потенціалу учнів. *Наукові записки. Серія : Педагогічні науки*. 2025 (220), 498-502.
5. Дубовик С. Організація навчальної мовленнєво-творчої діяльності молодших школярів на уроках української мови. *Початкова школа*. 2016. № 8. С. 15-21.
6. Імбер В.І., Олійник Н.А., Комарівська Н.О. Сучасні підходи до розвитку

креативності молодших школярів. *Інноваційна педагогіка*. Випуск 67. Том 1. 2024. С.90-94.

7. Карпенко Н. А. Психологія творчості: навчальний посібник. Львів : ЛьвДУВС, 2016. 156 с.

8. Клименко В.В. Механізм творчості: чи можна його розвивати. Київ, «Шкільний світ», 2001 96 с.

9. Комарівська Н., Колеснік К., Франчук Н., Стахова І. Літературознавчі основи вивчення творів різних жанрів дітьми старшого дошкільного й молодшого шкільного віку. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*: збірник наукових праць / [редкол.: А.В. Сущенко (голов. ред.) та ін.]. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2025. Вип.98, С. 26-31, 2025.

10. Комарівська Н. Творчий розвиток молодших школярів на уроках літературного читання. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти* : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної інтернет- конференції. Вінниця : ТОВ «Нілан ЛТД», 2016. Вип. 5. С. 168-172.

11. Концепція розвитку педагогічної освіти. URL: <https://surl.li/rims0h>

12. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / Упор. В.В. Андрієвська, Г.О. Балл, О.Т. Губко, О.В. Проскура / Під ред. Л.М. Пролієнко. Київ : Радянська школа, 1989. 608 с.

13. Методичний poradник науковців Інституту педагогіки НАПН України до початку нового навчального року. URL: <https://surl.li/lqzzgj>

14. Моляко В. А. Проблеми психології творчості й розробка підходу до вивчення обдарованості. *Творча конструкторологія (пролегомени)*. Київ : Освіта України, 2007. 388 с.

15. Павлюк Н. Психологічна готовність особистості сучасного вчителя до творчої професійної діяльності в умовах нової української школи. *Психологія і особистість*. 2021. 2, 200-227.

16. Равлюк Т. Діагностика та раннє виявлення творчих здібностей учнів.

Вісник Львів. ун-ту. Серія педагогічна. 2005. Вип. 20. С.112-118.

17. Савченко О. Розвиток творчої діяльності учнів на уроках літературного читання. *Початкова школа.* 2016. № 8. С. 10-15.

18. Сухомлинський В.О. Вибрані твори: В 5 т. Київ, 1977. Т.3. 668 с.

19. Чорна Л. Г. Творче настановлення особистості : природа, структура, функції. *Практична психологія та соціальна робота.* 2008. № 3. С. 66–72.

20. Шапар В. Б. Психологічний тлумачний словник. Харків : Прапор, 2004. 640 с.

21. Fromm E. The creative attitude in H.Andercon (Ed.). Creativity and its cultivayion. New York: Harper and Row, 1959. P. 96-157.

УДК 373.3.016:81'243

DOI: 10.31652/rympk-2026.ch1.6

Наталія Франчук, кандидатка педагогічних наук, доцентка, доцентка кафедри початкової освіти, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, <https://orcid.org/0000-0001-8084-3793>

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ: ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ ДЛЯ УКРАЇНСЬКОЇ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті розглянуто проблему формування комунікативної компетентності молодших школярів. Проаналізовано ключові методи, форми й прийоми, що застосовуються європейськими педагогами для розвитку мовленнєвих умінь дітей, зокрема сторітелінг, шедоувінг, створення коміксів, роботу з LEGO, використання інтерактивних технологій, полімовних театральних постановок та навчання під відкритим небом, показано значення театралізованої діяльності як ефективного інструмента.